

REACTIE OP HET CONCEPTWETSVORSTEL WET OP DE DEFENSIEGEREEDHEID (WODG)

11 JUNI 2025

Geachte heer/mevrouw,

1. Inleiding

Hieronder treft u mijn reactie op het conceptwetsvoorstel Wet op de Defensiegereedheid (WODG), gepubliceerd op 6 juni 2025.

Het voorstel leidt tot fundamentele inbreuken op nationale en Europese regelgeving, met ernstige gevolgen voor de rechtsstaat, milieu, privacy en bestuurlijke rechtsbescherming. Onderstaand worden tien juridische bezwaren uitgewerkt met verwijzing naar relevante wetgeving en jurisprudentie. Daarnaast is de vage formulering van bevoegdheden in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel zoals onderkend in HR 30 maart 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB0900.

Hoewel het veiligheidsbelang en de gereedstelling van Defensie onmiskenbaar urgent zijn, rechtvaardigt dit geen structurele afbreuk aan kernrechten en rechtsbeginselen. Ook in tijden van dreiging dient de democratische rechtsstaat haar toetsende en begrenzendende rol te behouden.

2. Schending Europees milieurecht (Habitatrichtlijn & Vogelrichtlijn)

De artikelen 3.3 en 3.4 van het wetsvoorstel wijken af van artikel 6, lid 3 en 4 van de Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG) en artikel 5-9 van de Vogelrichtlijn (Richtlijn 2009/147/EG). De jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EU, met name arrest C-127/02 (Waddenzee-arrest), vereist een 'passende beoordeling' waaruit 'geen redelijke twijfel' mag bestaan dat een project geen negatieve impact heeft. Deze vereisten worden genegeerd.

3. Inbreuk op de AVG/GDPR

Artikel 4.4 van het wetsvoorstel maakt onrechtmatig gebruik van afwijkingen van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (Verordening (EU) 2016/679), met name artikelen 9 en 10 over bijzondere persoonsgegevens. Artikel 23 AVG vereist een wettelijke basis en proportionaliteit, welke ontbreken. Artikel 23 AVG bepaalt dat iedere beperking "een noodzakelijke en evenredige maatregel in een democratische samenleving" moet zijn. Deze drempel wordt door het voorstel niet gehaald. Zie ook EDPS Opinion 1/2021 over beperkingen onder artikel 23 AVG. Uit de concept-DPIA blijkt dat het wetsvoorstel expliciet afwijkt van cruciale AVG-bepalingen zoals artikel 36 AVG en artikelen 22-33 UAVG, zonder dat voldaan wordt aan de eisen van noodzakelijkheid en evenredigheid. Daarbij maakt het wetsvoorstel gebruik van een eigen toetsingsregime zonder externe bindende beoordeling door de Autoriteit Persoonsgegevens, wat afbreuk doet aan het vereiste onafhankelijke toezicht zoals opgenomen in artikel 8 en 52 van het EU-Handvest. Zie ook HvJ EU C-311/18 (Schrems II) en C-73/16 (Puškár), waarin het Hof onderstreept dat toezicht op gegevensverwerking onafhankelijk en bindend moet zijn, en doelbinding concreet moet worden vastgesteld.

4. Aantasting van rechtsbescherming (Awb en Aarhus-verdrag)

Artikel 23.3e lid 4 sluit artikel 4:8 Awb uit. Dit beperkt het recht op hoor en wederhoor en schendt artikel 6 van het Verdrag van Aarhus. Bovendien verhindert dit de toepassing van artikel 3:2 Awb (zorgvuldigheid) en 3:46 Awb (motiveringsplicht). Tevens is artikel 9, lid 3 van dat verdrag van toepassing, waarin toegang tot de rechter bij milieuaangelegenheden wordt gewaarborgd.

De beleidsdocumenten tonen dat het wetsvoorstel breed doorwerkt op besluitvormingsprocessen van decentrale overheden, waarbij belanghebbenden vaak pas achteraf in beroep kunnen gaan. Dit is in strijd met het beginsel van effectieve participatie en voorafgaande inspraak zoals vereist onder zowel het Verdrag van Aarhus als de Omgevingswet. Dit verhoudt zich ook moeizaam met artikel 13 EVRM, dat eist dat burgers een effectief rechtsmiddel moeten hebben bij inmenging door overheden.

5. Schending legaliteitsbeginsel en parlementaire controle

De 'vangnetbepaling' in artikel 8.0 staat afwijking van wetgeving toe bij koninklijk besluit, in strijd met artikel 81 van de Grondwet (wetgeving door formele wetgever). De voorgestelde spoedprocedure biedt onvoldoende waarborgen voor democratische controle (zie ook HR 12 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5238). Hoewel Defensie zich kan beroepen op internationale verplichtingen onder het NAVO-verdrag, rechtvaardigt dit geen afwijking zonder parlementaire betrokkenheid. Ook volgens artikel 91 tot en met 95 van de Grondwet en internationaal publiekrecht moeten internationale verplichtingen binnen het nationale democratisch bestel worden ingepast en kunnen zij niet zonder meer nationale grondrechten of rechtsbeginselen buiten werking stellen. Het beleidskompas en de toelichting onderkennen dat deze bepaling niet gebonden is aan een dreigingsniveau en daarmee altijd 'aan' staat. Dit vormt een afwijking van het staatsnoodrechtelijke stelsel waarin bevoegdheden slechts geactiveerd worden bij een objectieve noodtoestand. Deze permanente bevoegdheid zonder parlementaire betrokkenheid is fundamenteel onverenigbaar met artikel 81 en 89 Grondwet. Het ontbreken van expliciete, toetsbare criteria bij toepassing van artikel 8.0 vormt een structurele schending van het legaliteitsbeginsel zoals bevestigd in HvJ EGMR, Hirsi Jamaa e.a. t. Italië, 23 februari 2012. In lijn met HR 22 oktober 1980 (Emmense baliekluivers) en het Hirsi Jamaa-arrest van het EHRM is duidelijk dat noodmaatregelen formeel in de wet moeten zijn verankerd, met expliciete toetsingscriteria.

6. Uitholling decentrale autonomie

Het voorstel doorkruist het systeem van de Omgevingswet (art. 2.1, 2.8 en 4.1), waarin gemeenten en provincies bevoegd gezag zijn. Dit is in strijd met artikel 124 van de Grondwet en het subsidiariteitsbeginsel uit artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU).

7. Inconsistentie met REACH- en CLP-verordeningen

Artikel 3.6 en 4.10 verwijzen naar uitzonderingen op Verordening (EG) nr. 1907/2006 (REACH) en Verordening (EG) nr. 1272/2008 (CLP). Deze uitzonderingen zijn slechts toegestaan onder artikel 2 lid 3 REACH mits gemotiveerd en noodzakelijk. De vereiste

proportionaliteitsbeoordeling ontbreekt. Voor CLP is artikel 1, lid 4 van toepassing, dat een uitzondering voor defensiedoeleinden slechts toestaat indien dit gemotiveerd en verantwoord is. Het ontbreken van risicobeoordeling in afwijking van de CLP-verordening vormt een strijdigheid met het voorzorgsbeginsel uit artikel 191 VWEU.

8. Ontbreken proportionaliteitstoets (Handvest EU)

Beperkingen van grondrechten moeten voldoen aan artikel 52 lid 1 van het EU-Handvest van de Grondrechten: ze moeten wettelijk zijn, de essentie van het recht respecteren en evenredig zijn. Het wetsvoorstel faalt op deze punten. Zie ook HvJ EU C-293/12 (Digital Rights Ireland). Zie ook HvJ EU C-62/14 (Gauweiler), waarin het Hof bevestigt dat ook in crisistijd ingrijpende maatregelen aan een stringente proportionaliteitstoets moeten worden onderworpen.

9. Gebrek aan onafhankelijk toezicht

Er is geen verplichte toetsing door de Autoriteit Persoonsgegevens (artikelen 35 en 36 AVG (gegevensbeschermingseffectbeoordeling en voorafgaand overleg)), geen onafhankelijke ecologische beoordeling door een m.e.r.-commissie en geen effectieve rechtsgang voorafgaand aan besluitvorming, in strijd met artikel 47 van het EU-Handvest en artikel 9 van het Verdrag van Aarhus. De DPIA bevestigt dat er slechts intern toezicht is voorzien, zonder bindende externe controle voorafgaand aan gevoelige verwerkingen. Er wordt wel gesproken over toezicht door Functionarissen Gegevensbescherming, maar deze missen de onafhankelijkheid en wettelijke bevoegdheden zoals vereist onder artikel 52 Handvest en artikel 58 AVG. Daarmee wordt ook het beginsel van doelbinding ondergraven, nu persoonsgegevens worden verwerkt zonder dat het doel voldoende specifiek, gerechtvaardigd en toetsbaar is gedefinieerd. Dit is in strijd met artikel 5, lid 1, sub b AVG en artikel 25 AVG (data protection by design and by default). In het arrest C-518/07 (Commissie/Duitsland) benadrukte het HvJ EU dat toezichthoudende instanties niet onder ministeriële verantwoordelijkheid mogen vallen bij gegevensbescherming.

10. Precedentwerking en rechtsstatelijke erosie

Het voorstel creëert een gevaarlijk precedent voor andere sectoren die vergelijkbare uitzonderingen kunnen eisen. Deze normvervaging vormt een directe bedreiging voor het legaliteitsbeginsel (zie o.a. ABRvS 28 januari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:165) en leidt tot structurele ondermijning van rechtsgelijkheid. In dit arrest benadrukt de Afdeling bestuursrechtspraak dat uitzonderingsbevoegdheden strikt wettelijk moeten zijn begrensd om willekeur en rechtsongelijkheid te voorkomen. De toelichting in de beleidsdocumenten maakt duidelijk dat deze wet als modelwetgeving kan fungeren voor andere domeinen waar Defensie of veiligheid wordt ingeroepen. Het risico dat het uitzonderingsdenken structureel wordt ingebed, vormt een ernstige bedreiging voor de normatieve kern van het legaliteitsbeginsel en een op democratische controle gebaseerde rechtsorde. De bepalingen omtrent reservisten kunnen leiden tot vergaande verplichtingen zonder rechtspositionele waarborgen. Dit raakt het recht op privéleven (art. 8 EVRM) en het verbod op gedwongen arbeid (art. 4 EVRM).

11. Conclusie

Gelet op bovenstaande juridische overwegingen concludeer ik dat het wetsvoorstel ontbeert aan de vereiste wetstechnische en beleidsmatige proportionaliteitstoetsing en strijdig is met fundamentele rechtsbeginselen en verdragsverplichtingen. Derhalve verzoek ik u nadrukkelijk (zie volgende pagina):

- Het wetsvoorstel in zijn huidige vorm niet in te dienen bij de Tweede Kamer;
- Het voorstel fundamenteel te herzien in overeenstemming met het Unierecht, EVRM, Grondwet, de AVG en bestuursrechtelijke beginselen.

Ik vertrouw erop dat het ministerie de fundamentele bezwaren serieus zal wege en dit wetsvoorstel niet zal indienen zonder ingrijpende herziening, conform de vereisten van een democratische rechtsstaat.

Hoogachtend

[Naam en adres indiener bekend]